

ĀJINIYAZ AWDARMALARINDA MILLIY KOLORITIN SAQLANIWI

Qaypanova Altingul

<https://doi.org/10.5281/zenodo.23346473>

Annotaciya. *Bul maqalada qaraqalpaq ádebiyatınıń ataqlı wákili Ājiniyaz Qosıbay ulınıń shıǵarmalarında milliy koloritniń bildiriliwi, awdarma procesinde onıń saqlanıw máseleleri úyreniledi. Tıp nusqa menen awdarma tekstti salıstırmalı izertlew arqalı milliy koloritti qayta jaratıwda awdarmashı dus keletuǵın mashqalalar hám kórkem mazmun, milliy ruwxı saqlawdıń áhmiyeti ashıp beriledi.*

Gilt sózler: *Ājiniyaz Qosıbay ulı, milliy kolorit, milliy ruwx, kórkem awdarma, türk tili, kórkem obraz.*

Annotation. *This article examines the expression of national color in the works of Ājiniyaz Kosıbay ulı – a prominent figure in karakalpak literature – and the issues surrounding its preservation during the translation process. Through a comparative analysis of the original text and the translation, the article highlights the challenges translator face in recreating national color, as well as the importance of preserving the artistic content and national spirit.*

Key words: *Ājiniyaz Kosıbay ulı, national color, national spirit, literary translation, Turkish language, artistic image.*

Аннотация. *В статье рассматривается выражение национального колорита в произведениях видного деятеля каракалпакской литературы Аждинияза Косыбай улы, а также вопросы его сохранения в процессе перевода. На основе сравнительного анализа оригинал и перевода в статье освещаются трудности, с которыми сталкиваются переводчики при воссоздании национального колорита, и подчеркивается важность сохранения художественного содержания и национального духа.*

Ключевые слова: *Аджинияз Косыбай улы, национальный колорит, национальный дух, художественный перевод, турецкий язык, художественный образ.*

Kórkem shıǵarma insannıń ruwxın, sezim-tuyǵıların hám estetikalıq oy-pikirińiń eń názik táreplerin bildiriwshi kórkem óner túri esaplanadı. Kórkem shıǵarmanı basqa bir tilge awdarıw procesi ápiwayı mazmundı kóshiriw emes, al quramalı dóretiwshilik process retinde qaraladı.

Awdarma – bul tek sózlerdi bir tilden ekinshi tilge awdarıw emes, bálkim shıǵarmanıń ishki mazmunın, onıń kórkem ruwxın, obrazlar sistemasın hám estetikalıq tásirin qayta jaratıw bolıp esaplanadı.

Kórkem shıǵarma mazmunı degende tek waqıyalardıń bayanlanıwı emes, shıǵarmanıń ideyalıq baǵdarı, avtordıń estetikalıq maqseti, obrazlar arqalı berilgen ómir haqıyqatlıǵı da túsiniledi. Obrazlar bolsa shıǵarmanıń tiykarǵı súyenishi bolıp, olar arqalı ómir shınlıǵı kórkemlep beriledi. Awdarmada mazmun hám obrazlardıń saqlanıw máselesi ayrıqsha ilimiy máselesi sıpatında qaraladı.

Ózbek ádebiyatınıń wákili Abdulla Qahhar aytıp ótkenindey, awdarma shıǵarma oqıwshıǵa orginal shıǵarmadaǵı sıyaqlı tásir qılıwı lazım.¹ Bul pikir awdarmada shıǵarmanıń sırtqı

¹ Sotti Husayn. Tanlangan asarlar. – T .1974.

formasınan kóre onıń ishki ruwxı, estetikalıq kúshi hám kórkem tásin saqlaw zárúrliligin ańlatadı.

Demek, awdarmashı tek shıǵarmanı túsiniwi emes, al onı kórkemlep qayta jarata alıwı kerek.

Kórkem awdarmada milliy kolorit máselesi awdarmanıń eń áhmiyetli máselelerinen biri esaplanadı. Milliy kolorit – bul belgili bir xalıqtıń jasaw tárzi, úrp-ádetleri, materiallıq hám ruwxıy mádeniyatı, tábiyatı, kiyim-kenshekleri hám basqa da ózine tán belgileriniń kórkem shıǵarmada sáwlelendiriliwi. Bunday elementler shıǵarmanıń milliy ózine tánligin belgileydi hám olardı basqa tilge awdarıw awdarmashınıń aldındaǵı eń qıyın wazıypalardan biri esaplanadı.

Ájiniyazdıń “Ellerim bardı” (“İllerim vardır”) qosıǵında qaraqalpaq qızlarınıń milliy kiyim-kenshekleri tań qalarlıq dárejede súwretlenedi. Máselen:

Súyrik sawsaǵında periwza yúzik,

Belleri qınalǵan bir qısım názik,

Túrkshe variantta:

Ínce parmaǵında firuze yüzük,

Belleri baǵlanmıǵ, incecik, nazik,

Bul awdarmada “periwza” (feruzadan islengen tas) sózi túrkshege “firuze” formasında durıs awdarılǵan. Bul jaǵdayda awdarmashı milliy mádeniy element – feruza tasın saqlawǵa erisken. Jáne de:

Biziń eldi on tórt urıw diyerler,

Qız-jawanı qızıl-yashıl kiyerler,

Haytta, toyda at arbaǵa minerler,

Ne bir gózzal, sulıw qızları bardı.

Túrkshe awdarmada:

Bizim yurdu on dört uruk derler,

Kız, gelini kızıl yeşil giyerler,

Toyda at arbasına binerler,

Ne kadar güzel hoş kızları vardır.²

Bul jerde qaraqalpaq xalqınıń dástúrli toy beriwı sáwlelengen. “At arbası”– bizdegi dástúrdiń ayırıqsha simvolı. Awdarma nusqada ol saqlanǵanı menen, biraq onıń milliy mánisi túsindirilmegen. Kóplegen türk oqıwshıları ushın bul “romantikalıq mashina” retinde qabıllanıwı múmkin. “Qızıl-yashıl kiyerler” – dástúrli qızıl, jasıl reńli kiyimler. Ol qaraqalpaq xalqınıń milliy kiyiniw stilin sıpatlaydı. Awdarmada sózbe-sóz awdarılǵan, biraq túsindirme berilmegenlikten, bul da óziniń tereń mánisin joytqan.

Ájiniyaz shıǵarmalarında qaraqalpaq xalqınıń milliy sport oyunları bolǵan “kókbar” hám “ılaq” oyunları ayırıqsha orın tutadı. Bul oyunlar qosıqta tek oyun sıpatında emes, al xalıqtıń mártlik hám batırılıq belgisi sıpatında súwretlengen.

Siziń jaqtan kórkem anıń dalası,

Qabat-qabat salınǵandur qalası,

Kókbarıq-ılaqqa keńdur arası,

² H. Yıldırım. Karakalpak şairi Äjiniyaz Kosiýay ulı. «Türk Akademisi». İstanbul – 2024.

Kókbar, ılaq oynar yigiti bardı.

Awdarmada:

Sizin buradan hoş onun ovası,

Katman katman kurulmuştur kalesi,

“Kökbar”, “oğlak”a geniştir yaylası,

“Kökbar”, “oğlak” oynar yiğiti vardır.

Dıqqatqa ılayıq jeri sonda, awdarmashı “kókbar” hám “ılaq” terminlerin “kökbar”, “oğlak” formasında özgerissiz alıp kirgen. Awdarmashı olardı awdarıwdıń ornına tiykargı termindi saqlap, kitaptıń sózbasında túsiniq bergen (qaraqalpaq xalqınıń milliy oınları ekenligin keltirip ótken).

Kókbar – bul qaraqalpaq hám kóplegen túrkiy xalıqlarda ushıraytuğın at ústinde oynalatıuğın oın. Bul jağday awdarmashınıń milliy oınınıń atın saqlap, onı túrk tilindegi soğan uqsas jaqın sóz benen túsindiriw jolın tańlağan. Bul bolsa milliy koloritti saqlawdıń durıs qollanılgan usıllarınan biri bolıp tabıladı.

Ulıwmalastırıp aytqanda milliy kolorittiń ózinsheligi awdarmada ayırım jerlerde tolıq berilmeydi. Ózine tán ayırım milliy belgilerdiń basqa ekvivalentler menen almasırlıwı milliy kolorittiń anıqlıqın tómendetip jibergen. Bul joğaltıwlar awdarmashınıń itibarsızlıqı emes, kerisinshe eki tildiń leksikalıq sistemasındağı nızamlardıń ózgesheliginen kelip shıqqan jağday.

Sonday bolsa da, qosıqlardıń milliy ruwxı – qaraqalpaq xalqınıń jasaw tárzi, dástúrleri hám úrp-ádetleri awdarmada óz kórinisin tapqan hám túrk oqıwshısına jetip barğan.

Paydalanılğan ádebiyatlar:

1. Әжинияз (Зийуар). Таңдамалы шығармалары. – Нөкис: «Қарақалпақстан», 1988.
2. Әжинияз. Таңдамалы шығармалары. – Нөкис. «Илим». 2014.
3. Hüseyn Yıldırım. Karakalpak şairi Äjiniyaz Kosıbay ulı. «Türk Akademisi» Istanbul – 2024.
4. Sotti Husayn. Tanlangan asarlar. – T. 1974.